

Beránková, Helena – Dvořáková, Hana (eds.): *Lidová kultura na Moravě v zrcadle času*

Eva Dittertová

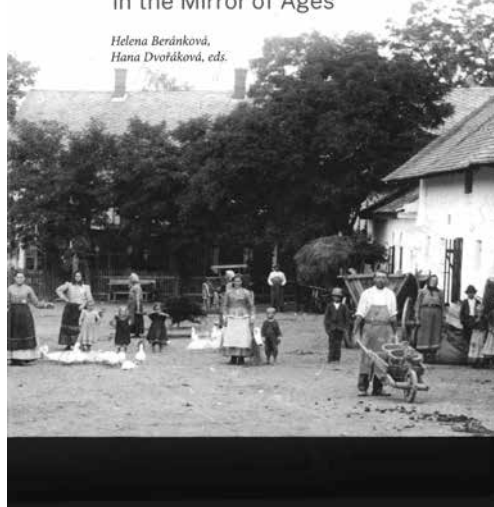
Brno: Moravské zemské muzeum, 2021, 327 stran.
ISBN 978-80-7028-563-3.

Lidová kultura na Moravě
v zrcadle času

Traditional Culture in Moravia
in the Mirror of Ages

Helena Beránková,
Hana Dvořáková, eds.

Moravské zemské muzeum vydalo v závěru roku 2021 obsáhlý katalog připravované národopisné expozice (otevření 21. 4. 2022) *Lidová kultura na Moravě v zrcadle času*. Autorky jednotlivých částí měly zdánlivě ulehčenou situaci, protože profily jednotlivých sbírek byly součástí předchozí publikace (*Lidová kultura v muzeu*, Brno 2013) a ony se mohly soustředit na vytypované předměty a jejich osudy. V představení jejich původních majitelů či tvůrců, ve vykreslení prostředí, z něhož předměty do sbírek přišly, je těžiště celé publikace.

V Brně se mně otevřel svět moravského folkloru. Vydržel jsem hodiny v muzeu na Želném trhu, v národopisném oddělení. Rázovitě kraje a vsi tam měly svoje světnice s nábytkem a s figurínami v krojích, okna měla opravdové okenice. Dnes už instalace toho druhu nevidíme, ale mně to tehdy přímo okouzlovalo.

Jan Zrzavý

Uvidíme, opět uvidíme. V polovině dubna letošního roku otevřelo Moravské zemské

muzeum v barokním Paláci šlechtičen na rohu Kobližné ulice a náměstí Svobody novou etnografickou expozici *Lidová kultura na Moravě v zrcadle času*. Nedílnou součástí práce autorského kolektivu v čele s hlavní autorkou Hanou Dvořákovou při přípravě stálé expozice byla i práce na stejnojmenném výpravném katalogu v česko-anglické verzi (editorky H. Beránková, H. Dvořáková), který instalaci doprovází. Jeho předchůdcem byla stejně precizní publikace z roku 2013 *Lidová kultura v muzeu* (Brno 2013) mapující jednotlivé sbírkové soubory druhé největší etnografické sbírky v zemi. Avizovaný katalog lze rozdělit na dvě části, první se věnuje dějinám pracoviště, druhá představuje objemný katalog. V obsáhlé katalogové části zahrnující 78 rozsáhlých hesel včetně kvalitní fotodokumentace jsou prezentovány biografie vybraných reprezentativních předmětů. Každé předmětné heslo zpravidla obsahuje popis a okolnosti vzniku předmětu, včetně příběhu ilustrujícího mnohdy složitou cestu do muzea. Valnou většinu z nich pak návštěvník uvidí ve stálé expozici. Právě anabázi původu a cesty předmětů do muzejních sbírek oceňujeme obzvláště v poslední době, neboť bádání o jejich původu, různých provenienčních cestách je důležité zveřejňovat v kontextu odkrývání historie sbírek a sběratelství. Pro mě osobně, ale i obecně pro dějiny muzejních institucí, jsou cenné dvě první „institucionální kapitoly“. Hana Dvořáková se zde zevrubně věnuje vzniku a proměnám pracoviště coby součásti brněnské muzejní instituce, tj. Františkova muzea (od roku 1817 ve spojení s Moravskoslezskou společností orby, přírodovědnosti a vlastivědy). Odkrývá počátky národopisného oddělení, které bylo od roku 1897 vedeno jako fond lidovědného oddělení. Sbírková a její formování měly od počátku štěstí na řadu odborníků a významných osobností z oblasti

národopisu, které se o vznik, odborný rozvoj a profilaci zasloužily. Tak jako i v jiných regionech se o posun vnímání kulturněhistorických disciplín zasloužily světové výstavy, přípravy Národopisné výstavy československé v Praze (1895). Ty byly mnohde impulsem nebo inspirací pro sbírání a uvědomění si vlastní identity prostřednictvím lidové kultury. Nejinak tomu bylo v Brně. Oddělení národopisu se svými sbírkami patřilo ke kmenovým oddělením Františkova muzea. A nebyly to jen tuzemské doklady svébytnosti moravské lidové kultury, součástí původních sbírek byly i doklady mimoevropského národopisu, které patřily k nejstarším sbírkovým fondům. Z muzeologického hlediska je významná orientace na průběžnou fotodokumentaci etnografik v terénu – slavností, obyčejů, usedlostí, i proto se dnes ústav může pyšnit rozsáhlým fotoarchivem. Dějiny ústavu jsou poznamenány historickým vývojem společnosti, kdy po vzniku Československa docházelo k nárůstu a posilování mladého státu prostřednictvím nových expozic. Společenské změny tak odrážela i národopisná expozice umístěná v hlavní budově Moravského muzea, tj. v Dietrichštejnském paláci s pasáží věnující se národnostním menšinám (německý a chorvatský jazykový ostrůvek). Tomuto období vévodila osobnost Františka Pospíšila působícího na pozici kurátora a následně vedoucího oddělení v letech 1920–1945. Svými výzkumy mečových tanců a jejich filmovou dokumentací zaujal na odborné evropské i americké půdě a stal se vskutku mezinárodně uznávaným odborníkem.

Časový úsek 1945–1982 patří k období, které přineslo etnografickému oddělení do vlnku výraznou osobnost Ludvíka Kunze. Ten navzdory dobové atmosféře dokázal téměř nemožné, když pro umístění a prezentaci sbírek získal budovu Paláce šlechticů, jehož klíčová poloha v samém centru města odpovídala významu nově budovaného Etnografického ústavu. K rekonstrukci barokního paláce

pro muzejní účely se mu navíc podařilo přizvat jednoho z posledních funkcionalistických architektů Bohuslava Fuchse. Ten nejen že navrhl rekonstrukci objektu, jeho prostorové řešení, ale autorsky se podílel na návrhu a realizaci expozice s názvem *Lid v pěti generacích*. Tato přelomová instalace v sobě zahrnovala spolupráci dvou jedinečných osobností: vynikajícího architekta s vynikajícím etnologem. Vytvořili na svoji dobu ojedinělý projekt zahrnující expozici, pracovny, depozitáře a společenské prostory v podobě kavárny a muzejního shopu. A to prosím v roce 1961. V tomto období vedle Ludvíka Kunze v ústavu působila další výrazná etnografka Miroslava Ludvíková, která se zaměřila na tradiční lidový textil a lidovou stravu. Expozice nedoznala změny až do roku 1999, kdy stavební úpravy v bezprostředním okolí paláce narušily budovu, což vyústilo do rekonstrukce.

Době, kterou odborně žijeme, udává odborný a manažerský směr další výrazná osobnost ve vedení ústavu Hana Dvořáková. Za jejího působení se odborná práce proměnila směrem k výzkumu a dokumentaci všedních momentů venkovského a městského života, k výzkumu kultury každodennosti se všemi pozitivy, stejně jako s negativy hraničícími s projevy kýče. Tento trend je v souladu s posunem od nacionálního pojetí etnografie ke vnímání etnologie jako antropologizačního oboru. H. Dvořáková představila obor, který mnozí neprávem vnímají jako relikv, jako inspirační zdroj pro dnešního člověka nejen v rovině volnočasových aktivit, ale i např. v rovině designu. Ostatně to dokládá i závěr katalogu stejně jako expozice věnovaný přední české designérce Liběně Rochové, jejíž tvorba se právě tradicí nechala inspirovat.

Vřele doporučuji publikaci k zařazení do muzejních knihoven nejen kvůli muzejnímu příběhu významného moravského ústavu, ale především do mozaiky badatelského úsilí dějin českého a moravského muzejnictví.